

Bæredygtig udvikling

– et indsatsområde inden for almen voksenuddannelse

Inspirationsskrift

Almen voksenuddannelse

Januar 2010

INDHOLD

BAGGRUND	3
PROBLEMSTILLING	3
FORMÅL OG MÅL	5
BÆREDYGTIG UDVIKLING I FAGENE	5
Dansk	6
Dansk som andetsprog	7
Engelsk.....	7
Fransk.....	8
Historie.....	9
Matematik.....	10
Naturvidenskab	10
Samfundsfag	11
Tysk.....	11
Billedkunst.....	12
Formidling.....	13
Grundlæggende it	13
Idræt	14
Latin	14
Livsanskuelse	15
Psykologi.....	16
Samarbejde og kommunikation.....	16

Med *Bekendtgørelse om almen voksenuddannelse* (avu-bekendtgørelsen) af 1. april 2009 er bæredygtig udvikling et af de emner, der skal indgå i fagenes uddannelsestid (jf. § 4, stk. 1, se også bilag 50 i avu-bekendtgørelsen). Dette lille skrift fortæller om baggrunden for, at bæredygtig udvikling er blevet et indsatsområde inden for almen voksenuddannelse, og giver nogle bud på, hvordan man som underviser kan inddrage emnet i fagene.

BAGGRUND

Brundtland-kommissionen definerede i 1987 bæredygtig udvikling som

”en udvikling, som opfylder de nuværende generationers behov uden at bringe fremtidige generationers mulighed for at opfylde deres behov i fare”.

Siden da har Danmark forpligtet sig på at styrke den bæredygtige udvikling ved at tiltræde resolutioner og sluterklæringer fra en række internationale topmøder i regi af såvel FN som Nordisk Råd.

Inden for uddannelsesområdet deltager Danmark i FN-10-året (UNESCO 2005-2014) for Uddannelse for Bæredygtig Udvikling. Allerede i Agenda 21 fra FN's konference i Rio de Janeiro 1992 skrev man i slutdokumentet, at

”uddannelse er afgørende for at fremme en bæredygtig udvikling og forbedre menneskers evne til at løse miljø- og udviklingsproblemer.”

Efter FN-topmødet i Johannesburg 2002 besluttede FN's generalforsamling at lade UNESCO koordinere et internationalt 10-år for Uddannelse for Bæredygtig Udvikling: United Nations Decade of Education for Sustainable Development.

Miljøkomiteen under FN's økonomiske kommission for Europa (UNECE) har som opfølgning på generalforsamlingens vedtagelse udarbejdet en strategi for indsatsen vedrørende uddannelse for bæredygtig udvikling (2005). Denne strategi har de enkelte lande forpligtet sig på at forme og udbygge i nationalt regi, og det er som et led i den nationale strategi (jf. Undervisningsministeriets publikation [Uddannelse for bæredygtig udvikling – strategi for FN's tiår 2005-2014](#)), at bæredygtig udvikling nu også skal indgå i alle fag inden for almen voksenuddannelse.

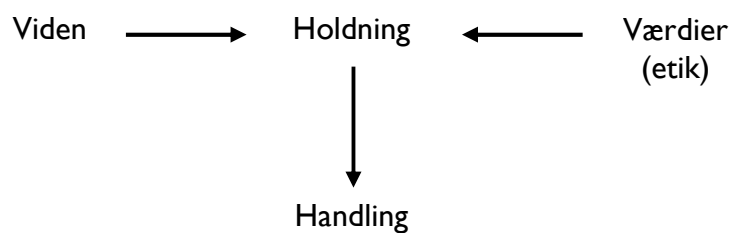
PROBLEMSTILLING

Ud fra en samlet betragtning oplever verdenssamfundet i dag en overflod af materielle goder og teknisk kapacitet. Det er en foreløbig kulmination af en lang udviklingsproces, og der er umiddelbart ingen grund til at tro, at denne udvikling ikke fortsætter. Problemet er imidlertid, at udviklingen vil slide på naturens ressourcer i en sådan grad, at fremtidige generationers mulighed for at opfylde deres behov bringes i fare, altså lige modsat Brundtland-kommissionens begreb om bæredygtig udvikling.

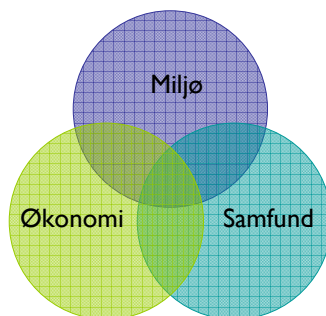
Traditionel miljøundervisning fokuserer på de nære, aktuelle omgivelser og understreger vigtigheden af at behandle naturen miljørigtigt af hensyn til egne livsbetingelser. Uddannel-

se for Bæredygtig Udvikling adskiller sig herfra ved også at tænke langsigtet og i større skala. Strategien bygger på en etisk forpligtelse til at forhindre, at forbrugersamfundets livsformer nedbryder det naturgrundlag, som fremtidige generationer skal leve af. Vi skal altså i højere grad vurdere de langsigtede følger af vores beslutninger og handlinger.

Samtidig erkender vi i stigende grad, at vi som menneskehed lever på én og samme klode, der er sårbar og har begrænsede ressourcer. Det medfører en anden etisk forpligtelse, der drejer sig om en socialt retfærdig fordeling af Jordens ressourcer. Det er et globalt ansvar at sikre en mere ligelig fordeling af Jordens ressourcer. Viden om bæredygtig udvikling må derfor suppleres med en ansvarlig *holdning* til udfordringen.

Bæredygtig udvikling er et kompliceret samspil mellem menneske, natur og samfund. Den menneskelige verdens fremtid er blevet en udfordring, som presser sig på. Forbrug er i den vestlige verden en tung identitetsfaktor, som er accelereret med globaliseringen – og forbrug slider. Samtidig bygger verdensøkonomien på forbrug. Udfordringen er derfor omfattende, idet den indbefatter såvel miljø, økonomi som social retfærdighed.

Miljøperspektivet gælder det naturgrundlag, vi lever af. Forurenede jord og vand, ændrede klimabetingelser, usunde kemiske stoffer i menneskekroppen etc. truer såvel naturressourcerne som menneskets sundhed.

Økonomiperspektivet gælder stabile økonomiske forhold, der kan sikre beskæftigelse, materiel velstand, fred etc.

Samfundsperspektivet gælder den sociale organisation, der kan sikre tryghed og trivsel, en velkendt kulturel identitet midt i globaliseringen, social retfærdighed og rimelige levevilkår for alle etc.

”Bæredygtig udvikling handler om fremtiden, forvaltet nu! Om at tage højde for resultatet af nutidige handlinger, der rammer en anden, til en anden tid og på et andet sted.”

www.balanceakten.dk

FORMÅL OG MÅL

Det overordnede formål med Uddannelse for Bæredygtig Udvikling er at sætte en proces i gang, at skabe en mentalitetsændring – fra børnehave til universitet. Formålet lyder i sin helhed således:

”Formålet med at inddrage perspektiver på bæredygtig udvikling i fagene er, at kursisten tilegner sig et videns- og værdibaseret grundlag for at kunne forholde sig til bæredygtig udvikling. Kursisten skal opnå en bevidsthed om, at bæredygtig udvikling er en kompleks udfordring, der kræver, at alle parter i samfundet påtager sig et fælles ansvar for at medvirke til denne udvikling.”

(Bilag 50 i avu-bekendtgørelsen)

Formålet peger på, at både viden og værdier (jf. ”et videns- og værdibaseret grundlag”) og handling (jf. ”fælles ansvar for at medvirke til denne udvikling”) er nødvendige for at kunne håndtere den komplekse udfordring, som bæredygtig udvikling udgør.

Formålet konkretiseres med målene i bilag 50:

”Målet er, at kursisten gennem deltagelse i almen voksenuddannelse:

- a) tilegner sig viden om de faktorer, der indgår i bæredygtig udvikling
- b) forholder sig til bæredygtig udvikling som en kompleks udfordring
- c) ser muligheder for som borger at fremme en bæredygtig udvikling
- d) foretager ansvarlige handlinger i forhold til den fælles natur
- e) forstår, at vejen til det bæredygtige samfund involverer såvel lokale som globale løsninger.”

Målene omfatter tilsammen kundskaber (viden), færdigheder (handling), perspektiver (overblik) og værdier (etik). Disse kompetenceområder er nødvendige for at kunne medvirke til at fremme bæredygtige livsformer. Undervisningen skal derfor sætte en ramme, der gør det muligt meningsfuldt at inddrage emnet bæredygtig udvikling.

Formålets omtale af et ”værdibaseret grundlag” udtrykker et etisk perspektiv, der involverer begreber som fællesskab og ansvarlighed. Hermed bliver Uddannelse for Bæredygtig Udvikling også et dannelsesprojekt, da dannelse netop gælder et afbalanceret forhold mellem individ og fællesskab.

BÆREDYGTIG UDVIKLING I FAGENE

På institutionsniveau kan man eksempelvis inddrage bæredygtig udvikling ved at indskrive normer og mål om bæredygtig udvikling i institutionens værdigrundlag, som efterfølgende kan gøres synligt rundt omkring på institutionen.

De komplekse problemstillinger, der knytter sig til bæredygtig udvikling, lægger op til nogle tilrettelæggelsesformer, hvor det er kursistens tilgang til problemstillingerne, der udfordres.

De didaktiske overvejelser lægger op til, at idéer, refleksioner og løsninger kan fremsættes og bearbejdes kritisk og konstruktivt. Dermed bliver kursisten nødt til at sammenholde en erhvervet indsigt i bæredygtig udvikling (viden) med personlige overvejelser (værdier, holdning og handling).

I anden omgang kan det være hensigtsmæssigt at dele fagenes tilgang til bæredygtig udvikling op i to grupper. Den ene gruppe af fag kan inddrage bæredygtig udvikling *direkte* – som undervisningens genstand. Det gælder for fag som naturvidenskab og samfundsfag. Øvrige fag udgør en anden gruppe, som kan inddrage bæredygtig udvikling *indirekte* – som et led i undervisningen, uden at emnet isoleres til at være en selvstændig undervisningsgenstand i disse fag.

Arbejdet med bæredygtig udvikling i fagene forudsætter, at det er de enkelte fags faglige mål, der bestemmer tilgangen til bæredygtig udvikling. På den måde forbliver det synligt for kursisterne, at det stadig er det enkelte fags faglige mål og kernestof, man arbejder ud fra – også når man inddrager emnet bæredygtig udvikling.

Nedenfor følger – på kort form – nogle idéer til, hvordan de enkelte fag inden for almen voksenuddannelse kan inddrage emnet bæredygtig udvikling i fagenes uddannelsestid.

Dansk

Arbejdet med bæredygtig udvikling kan indgå i danskfaget som et emne, eventuelt i samspil med andre fag som livsanskuelse, historie, samfundsfag og naturvidenskab. De danskfaglige områder: sprog, litteratur, kommunikation og medier kan alle rumme emner, der vedrører bæredygtig udvikling, og kursisterne kan optræde som både modtagere og afsendere.

Arbejdet med bæredygtig udvikling kan rummes inden for danskfaglige områder som

- sproghistorie og nye ord
- faglig læsning
- teksttyper og genrer
- mundtlig og skriftlig formidling
- information, argumentation og holdningstilkendegivelse
- journalistiske genrer, trykte som elektroniske
- visuelle og auditive udtryksformer
- nyhedsformidling
- fiktionstekster, herunder science fiction.

Dansk som andetsprog

Emnet bæredygtig udvikling kan indgå som et naturligt led i faget dansk som andetsprog, da undervisningens indhold bl.a. berører problemstillinger som forståelse af samspillet mellem sprog og kultur. I arbejdet med det kulturelle aspekt, hvor holdninger og værdier er centrale elementer, inddrages den globale dimension, der berører såvel miljømæssige, samfundsmæssige som menneskelige aspekter.

En undervisning, hvor fokus rettes mod samspillet mellem det globale perspektiv, æstetik og bæredygtig udvikling, bidrager til en viden og indsigt i såvel nationale som globale samfundsforhold og udvikler handlemuligheder i forhold til udfordringer i begge.

Viden og indsigt giver muligheder for opnåelse af kompetencer i at handle ansvarsbevidst og kreativt i forbindelse med såvel lokale som globale miljøproblematikker set i et fremtidsperspektiv.

I dansk som andetsprog kan emnet bæredygtig udvikling inddrages, når man eksempelvis arbejder med

- mundtlig og skriftlig formidling
- kommunikation, talehandlinger og modtagerbevidsthed
- argumentationsteknikker
- nyhedsgenrer og deres funktion
- kritisk og hensigtsmæssig informationssøgning
- succesfuld kommunikation i forskellige sociokulturelle kontekster, mundtligt og skriftligt
- kursisterfaringer med brug af sprog i forskellige sociokulturelle sammenhænge
- faglig læsning
- tekster skrevet i forskellige sociokulturelle kontekster.

Engelsk

Bæredygtig udvikling kan indgå i engelsk i forbindelse med emner, der berører såvel miljømæssige, samfundsmæssige som menneskelige aspekter i engelsksprogede kulturer og i globale forhold. Engelsk som globalt kommunikationsmiddel er et vindue mod verden, som giver mulighed for at sætte sig ind i debatten i engelsktalende lande og sammenligne med udviklingen og forståelsen af bæredygtig udvikling i egne forhold.

Engelsk er desuden et vidensfag, der giver indsigt i kulturelle mønstre i engelsktalende lande. Viden og indsigt giver mulighed for at sætte egen kultur i relief og kan anspore til en større global forståelse og ansvarsfølelse.

I engelsk kan emnet bæredygtig udvikling inddrages, når man eksempelvis arbejder med

- A Greener Environment – herunder forskellige former for tiltag til grøn energi og spareforanstaltninger
- Rich and Poor Countries – herunder sammenligning mellem levevilkår i for eksempel Indien og USA
- Homelessness – herunder for eksempel tradition for frivillige hjælpeorganisationer og statens rolle i GB og USA
- Health Care – herunder for eksempel forslag til reformer af sundhedssystemet i USA
- Fair Trade – herunder for eksempel handelssamarbejdets sikring af gode arbejdsbetingelser, menneskerettigheder samt bæredygtig produktion.

Alle eksempler kan relateres til og sammenlignes med danske forhold.

Fransk

Emnet bæredygtig udvikling kan indgå i faget fransk i forbindelse med emner, der berører såvel miljømæssige, samfundsmæssige som kulturelle aspekter i fransksprogede lande. Arbejdet med bæredygtig udvikling kan med afsæt i forskellige frankofone baggrunde og fransk som kommunikationsmiddel bidrage til en større forståelse af og bevidsthed om forholdet mellem miljø, livsstil og levevilkår på såvel et nationalt som på et globalt niveau.

Gennem arbejdet med faget opnås viden om og indsigt i kultur og samfundsforhold i fransktalende lande, der bidrager til at udvikle den interkulturelle forståelse og derved forståelse af egen kultur. Denne indsigt og forståelse giver yderligere muligheder for at opnå kompetencer i at handle ansvarsbevidst og kreativt med såvel lokale som globale miljøproblematikker set i et fremtidsperspektiv.

I fransk kan emnet bæredygtig udvikling inddrages, når man arbejder med

- kommunikation
- forskellige typer fiktive og nonfiktive tekster
- mundtlig og skriftlig formidling.
- natur og kultur – herunder katastrofeforebyggelse og evakueringsmuligheder
- forbrug og overforbrug – herunder familiens husholdning, ferievaner og transportmuligheder
- affald og energi – herunder genbrug på såvel det personlige som på det mere overordnede plan, boligens indretning med alternative varmekilder

- miljø og demokrati – som for eksempel ligeberettigelse af minoritetsgrupper og kulturelle/sproglige mindretal
- kulturelle møder – som for eksempel udvekslingsbesøg i fransktalende lande
- den tredje verden – herunder formidling af erfaring og viden til verdens fattige lande i forbindelse med forebyggelse af klimakatastrofer.

Historie

Historiefaget beskæftiger sig med begivenheder, udviklingslinjer og sammenhænge i Danmarks historie. Hvor det er relevant inddrages et lokalt, et europæisk og et globalt perspektiv.

Både mål og kernestof kan rumme emner inden for området bæredygtig udvikling. Et af fagets mål er, ”at kursisten kan anvende historisk viden i nutidsperspektiv”. For at forstå nutidens velfærds- og forbrugersamfund er det relevant at arbejde med forskellige sider af udviklingen i fortidens samfund. At tænke langsigtet og værdibaseret i forbindelse med bæredygtig udvikling kan derfor bestå i at inddrage og beskæftige sig med forudsætningerne for tilstande, vi kender i dag, for på den baggrund at forstå og forholde sig til eventuelle ønsker om og behov for forandringer.

Den faktuelle viden, kursisten tilegner sig i historie, bør altid sættes ind i en større sammenhæng med den hensigt at sætte nutiden i perspektiv og gøre fortiden nærværende på en konkret og relevant måde. Det kan blandt andet ske ved at vise ligheder og/eller forskelle imellem centrale problemstillinger før og nu.

Arbejdet med bæredygtig udvikling kan rummes inden for områder som

- historiens spor i kulturlandskabet
- udbygningen af jernbanenettet i 1800- og 1900-tallet
- teknologisk og økonomisk udvikling
- produktion og afsætning
- afvandings- og opdyrkningsprojekter i 1800- og 1900-tallet
- politiske partiers opståen og historie
- land og by
- energikilder
- fra lukkede købstæder til næringsfrihed.

Matematik

Emnet bæredygtig udvikling kan naturligt inddrages i emner, der kan være med til at pege på, hvordan matematikken har mulighed for at virke som beskrivelsesmiddel og medvirke som beslutningsgrundlag.

Noget af matematikkens væsen består i at skabe overblik over komplicerede sammenhænge på baggrund af en kvantificering, eventuelt med efterfølgende grafisk afbildning. Et sådant overblik kan hjælpe til, at vi som enkeltindivider eller som samfund kan træffe beslutninger på et mere oplyst grundlag.

Matematik kan, blandt meget andet, bruges til at pege på, hvor meget forskellige menneskelige aktiviteter belaster jordens naturressourcer. Den viden kan være med til at pege på, hvordan vi så godt som muligt sikrer kommende generationer samme livsbetingelser som os selv.

I matematik kan emnet bæredygtig udvikling inddrages, når man eksempelvis arbejder med

- energiforbrug i forbindelse med transport og opvarmning
- energiforbrug ved benyttelse af forskellige el-artikler
- forskellige dagligvarers miljømæssige belastning
- vores muligheder for i større grad at anvende vedvarende energi til afløsning af fossile brændstoffer.

Naturvidenskab

Emnet bæredygtig udvikling kan indgå naturligt i naturvidenskab, når undervisningens indhold berører miljø, teknologi og sundhed. Her kan bæredygtig udvikling indgå i beskrivelsen af samspillet mellem menneske, natur og samfund. Det vil endvidere være oplagt at sætte fokus på naturvidenskabernes arbejdsmetoder, når man skal forklare, hvordan forskellige data vedrørende bæredygtig udvikling bliver til.

Emnet bæredygtig udvikling vil i almindelighed være motiverende for kursisterne, da det giver flere muligheder for at bringe hverdagen ind i undervisningen. Emnet kan derved støtte og fremme kursisternes nysgerrighed over for naturvidenskabelige problemstillinger.

I naturvidenskab kan emnet bæredygtig udvikling inddrages, når man eksempelvis arbejder med

- klima- og miljøpåvirkninger
- naturressourcer, herunder økosystemer
- menneskets sundhed
- energikilder
- teknologiske forandringer – årsag eller løsning på problemerne?

- kredsløb i naturen.

Samfundsfag

Emnet bæredygtig udvikling kan typisk indgå i samfundsfag, når undervisningens indhold berører de politiske interesser og tiltag vedrørende naturen, genbrug og internationale aftaler. Dynamikken og vækstideologien i det moderne, globaliserede samfund indebærer dels et ressourceproblem, dels et stigende forbrug, der påvirker vores naturgrundlag. Samfundsfag kan sætte fokus på holdninger og handlinger, således som de kommer til udtryk i den politiske verden og i internationale forhold (jf. mål a), d) og e) på niveau D).

I en mindre målestok kan samfundsfag medvirke til at gøre det klart, at vi selv og andre gennem vores hverdagsliv er en del af samfundet. Det viser sig især gennem de forskellige livsformer og familietyper, hvorudfra vi organiserer vores hverdag (jf. mål d) på niveau G). Her kan samfundsfag sættes fokus på værdier og viden, idet kombinationen af faktuel viden og globalt ansvar som grundværdi kan bringe begrebet bæredygtig udvikling ind i kursistens hverdag.

I samfundsfag kan emnet bæredygtig udvikling inddrages, når man eksempelvis arbejder med

- internationale aftaler om klima og bæredygtig udvikling – eller generelt med globale forhold
- fattigdom og social udstødelse
- politiske partiers syn på natur og bæredygtig udvikling
- forskellige livsformer, således som de bl.a. kommer til udtryk i familielivet, herunder forholdet til genbrug og ens forbrugsmønster
- forholdet mellem individ og samfund med særligt fokus på forpligtelser og ansvar, muligheder og handlinger.

Tysk

Emnet bæredygtig udvikling kan indgå i faget tysk i forbindelse med emner, der berører såvel miljømæssige og samfundsmæssige som kulturelle aspekter i tysksprogede lande. Arbejdet med bæredygtig udvikling kan med afsæt i en tysksproget baggrund og tysk som kommunikationsmiddel bidrage til en større forståelse af og bevidsthed om forholdet mellem miljø, livsstil og levevilkår på såvel et nationalt som på et globalt niveau.

Gennem arbejdet med faget opnås viden og indsigt i kultur og samfundsforhold i tysktalende lande, der bidrager til at udvikle den interkulturelle forståelse og derved forståelse af egen kultur. Denne indsigt og forståelse giver yderligere muligheder for at opnå kompeten-

cer i at handle ansvarsbevidst og kreativt med såvel lokale som globale miljøproblematikker set i et fremtidsperspektiv.

I tysk kan emnet bæredygtig udvikling inddrages, når man arbejder med

- kommunikation
- forskellige typer fiktive og nonfiktive tekster
- mundtlig og skriftlig formidling
- forbrug og overforbrug – herunder familiens husholdning, ferievaner og transportmuligheder
- affald og energi – herunder genbrug på såvel det personlige som på det mere overordnede plan, boligens indretning med alternative varmekilder
- miljø og demokrati – som for eksempel ligeberettigelse af minoritetsgrupper og kulturelle/sproglige mindretal
- kulturelle møder – som for eksempel udvekslingsbesøg i tysktalende lande
- den tredje verden – herunder formidling af erfaring og viden til verdens fattige lande i forbindelse med forebyggelse af klimakatastrofer
- natur og kultur – herunder katastrofeforebyggelse og evakueringsmuligheder.

Billedkunst

Emnet bæredygtig udvikling kan indgå i billedkunst i forbindelse med emner, der udfordrer eksisterende forestillinger om verden i miljømæssig, samfundsmæssig og menneskelig henseende.

Kunst har gennem historien haft tradition for at udfordre og forandre vores syn på verden gennem sansning og erkendelse.

Igennem arbejdet med beskrivelse og fortolkning af kunstværker, af visuelle udtryk fra populærkulturen eller af visuelle udtryk fra andre kulturer end den vesteuropæiske, der forholder sig til det at være en del af denne verden eksempelvis moralsk eller politisk, kan der opnås en større global indsigt, forståelse, refleksion og ansvarsfølelse.

I billedkunst kan emnet bæredygtig udvikling inddrages, når man for eksempel arbejder med

- menneske og natur – herunder forskellige tiders forestillinger om forholdet mellem menneske, civilisation, kultur og natur
- landskaber – herunder forskellige kunstneres opfattelse af naturen i kunsthistorisk perspektiv

- problematiserende kunst – herunder forskellige tiders brug af kunst som politisk kampmiddel over for ikke-bæredygtige faktorer i samtiden
- tværfagligt emne om bæredygtig udvikling – herunder samarbejde med for eksempel samfundsfag eller livsanskuelse, hvor der arbejdes med produktion af egne visuelle udtryk for bæredygtig udvikling.

Formidling

Emnet bæredygtig udvikling kan indgå i formidling som tale- og debat emne. Det er således talernes indhold og ikke talernes form og teknik, der kan bringe bæredygtig udvikling ind i undervisningen i formidling. I forbindelse med indhentning af stof (informationer, viden) kan kursisterne lære mere om emnet, som må ses som væsentligt for at kunne deltage aktivt og kvalificeret i et demokratisk samfund.

Emnet bæredygtig udvikling vil være oplagt som et debat emne, som kursisterne skal kunne argumentere for ud fra forskellige synsvinkler. Samtidig vil emnet kunne lægge op til belysning af forskellige talegenrer så som den informative tale, den argumenterende tale og debatformen.

I formidling kan emnet bæredygtig udvikling inddrages, når man eksempelvis arbejder med

- argumentation, herunder appelformer
- retorikkens fem forarbejdningsfaser, især finde-fasen (inventio)
- disposition
- anvendelse af visuelle hjælpemidler, for eksempel illustration af bæredygtige pointer via billeder og grafer.

Grundlæggende it

Emnet bæredygtig udvikling kan med fordel indgå i grundlæggende it i forbindelse med en bevidstgørende diskussion om, at både produktion, bortskaffelse og brug af it-udstyr kræver brug af energi og naturens ressourcer.

Specielt energiforbruget ved mange internetaktiviteter, for eksempel søgning ved hjælp af store søgemaskiner, vil vække undren hos mange kursister.

En diskussion af mulighederne for, at it kan være med til at sikre det papirløse samfund, kan tilsvarende være med til at perspektivere emnet.

For at faget kan løfte sin del af opgaven omkring bæredygtighed, er det derfor nødvendigt, at der indgår elementer af denne karakter i undervisningen. Det kan bl.a. ske ved at indtænke følgende i undervisningen:

- oplysning om, hvorledes strømforbruget for de enkelte it-apparater kan undersøges

- oplysning om strømbesparende foranstaltninger (stand-by/sluk, strømskinne m.m.)
- besøge hjemmesider, der omhandler bæredygtighed og miljøbevidsthed
- tjek af el-forbrug, for eksempel på www.elsparefonden.dk
- være omhyggelig med udskrifter – tillad ikke unødvendige udskrifter. Anvend udelukkende *Vis udskrift*, hvor det er muligt
- oplyse om blæk-/toner- besparelse ved at anvende kladdeudskrift.

Idræt

Emnet bæredygtig udvikling kan typisk indgå i idræt, når undervisningen berører sammenhængen mellem motion og livsstil.

Menneskets sundhed er en central del af forestillingerne om bæredygtig udvikling. Benyttelse af kroppens egen energi i transportsammenhænge ved for eksempel gang eller cykling kræver en vis mængde overskud, der kan opnås ved jævnligt at dyrke motion. På denne måde styrkes den ressource, som mennesket udgør.

I faget idræt arbejdes med fysiske aktiviteter i bredeste forstand. Dette arbejde kan være med til at give en bevidsthed om mulighederne for og fordelene ved at fravælge nogle af de motoriserede hjælpemidler, vi har til rådighed i hverdagen, til fordel for benyttelse af muskelkraft.

I idræt kan emnet bæredygtig udvikling inddrages, når man eksempelvis arbejder med

- sammenhængen mellem kost, motion og livsstil
- sundhedsfremmende tiltag, herunder afsøgning af fysiske og mentale muligheder og begrænsninger
- forskellige idrætsaktiviteter og deres kvaliteter
- til- og fravalg af daglig motion.

Latin

Emnet bæredygtig udvikling kan indgå i faget latin i forbindelse med emner, der berører samfundsmæssige og kulturelle aspekter i romersk kultur. Læsning af lettere latinske tekster giver mulighed for indsigt i romersk kultur og dens indflydelse på europæisk kultur og historie og derved egen kultur og interkulturel forståelse. Denne indsigt og forståelse giver yderligere muligheder for at opnå kompetencer i at handle ansvarsbevidst og kreativt med såvel lokale som globale kultur- og samfundsmæssige problematikker set i et fremtidsperspektiv.

I arbejdet med tekster, der beskriver den romerske kultur, er begrebet 'borger' et centralt element, der beskriver den romerske borger som en ansvarlig og handlingsorienteret person

med rettigheder og pligter. Endvidere giver faget muligheder for læsning af tekster, der beskriver fædrelandets betydning for det enkelte menneske, hvor centrale problemstillinger som identitet og tilhørsforhold beskrives, hvilket kan perspektiveres til samme aspekter i kulturelle forhold i en globaliseret verden.

I latin kan emnet bæredygtig udvikling inddrages, når man eksempelvis arbejder med

- Vesuvus udbrud i året 79, beskrevet af Plinius den Yngre i breve til den romerske historiker Tacitus – herunder forebyggelse af naturkatastrofer og evakueringsmuligheder
- den romerske borgers rettigheder og pligter
- klimadebat som historisk dokumentation/indlæg i debatten: smeltning af isen i Alperne, viser nye arkæologiske fund og giver ny viden om fortiden.

Livsanskuelse

Emnet bæredygtig udvikling kan typisk indgå i livsanskuelse, når undervisningens indhold berører værdier og etik. Her kan både ateistiske og religiøse perspektiver bringes i spil. Faget har fokus rettet mod tilværelsens værdimæssige aspekter, og i forlængelse heraf bliver menneskets samspil med naturen en central problemstilling. Endvidere skal livsanskuelse medvirke til at udvikle kursistens omverdensforståelse, der indebærer en international dimension, og bæredygtig udvikling er netop en international udfordring.

Begrebet medborgerskab – i betydningen at være en både ansvarlig og handlingsorienteret person i et demokratisk samfund – vil ligeledes kunne rumme perspektiver på bæredygtig udvikling, idet bæredygtig udvikling foruden viden fordrer ansvarlig handling.

I livsanskuelse kan emnet bæredygtig udvikling inddrages, når man eksempelvis arbejder med

- forskellige kulturers natursyn som en del af en samlet livsanskuelse
- medborgerskab, herunder forpligtelsen til engagement og beskyttelse af medmenneskets værdighed (jf. menneskerettighederne)
- etiske betragtninger, for eksempel i relation til begreberne pligt og ansvar over for 'den anden', der lever et andet sted i en anden tid
- samfundsmæssige overvejelser om ulighed, især med henblik på adgang til Jordens ressourcer
- livsfilosofi, herunder overvejelser om fælles værdier og det gode liv.

Psykologi

Emnet bæredygtig udvikling kan indgå i psykologi, når undervisningens indhold berører menneskets psykiske sundhed, herunder kulturpåvirkning samt personlige kompetencer som selvstændighed og ansvarlighed. Det er jo netop de menneskelige ressourcer og holdninger, der skal initiere og forvalte en bæredygtig udvikling under hensyntagen til naturens ressourcer. Såvel naturgrundlaget som menneskets psykiske sundhed, herunder nære sociale relationer som udtryk for tryghed og psykisk stabilitet, indgår i bæredygtig udvikling.

Styrkelse af de menneskelige ressourcer er en stor udfordring i en tid, hvor stressende dyder som fleksibilitet, effektivitet, omstillingsparathed og tempokrav er i højsædet og dermed influerer på selvopfattelsen og de sociale relationer. Den sunde vending må indebære overblik, engagement, kreativitet og motivation, der kan føre til psykisk velbefindende. De personlige ressourcer hos børn og unge – og i sammenhæng hermed også hos forældre – må udvikles med henblik på at danne det optimale grundlag for kompetente og ansvarlige handlinger til gavn for menneskehedens fremtid.

I psykologi kan emnet bæredygtig udvikling inddrages, når man eksempelvis arbejder med

- sund livsstil – herunder for eksempel sammenhæng mellem psyke og soma, selvværd og sundhed samt personlighed og sygdom
- familie og opdragelse – herunder for eksempel forskellige opdragelsesformers betydning for individet, familiens belastninger og udfordringer samt individets kulturelle frisættelse
- stress – herunder for eksempel akutte og kroniske stressorer, stresssårbarhedsfaktorer og coping
- socialisering og kulturpåvirkning, herunder for eksempel betydningen for forståelse af naturgrundlaget, af valget af livsstil og kommunikationsformer.
- selvstændighed og ansvarlighed – herunder for eksempel personlige grundholdninger, selvopfattelse, selvværd, konformitet og etnocentrisme.

Samarbejde og kommunikation

Emnet bæredygtig udvikling kan indgå i samarbejde og kommunikation, når undervisningen eksempelvis berører arbejdsmiljø og kommunikation.

Bæredygtig udvikling handler i bund og grund om at bruge samfundets ressourcer på den bedst mulige måde og derigennem skabe bedre livsvilkår for sig selv, sin omverden og fremtidige generationer. Ressourcer omfatter her både naturgrundlaget og de menneskelige ressourcer. Arbejdsmiljø og kommunikation mellem mennesker er centrale faktorer i forhold til de menneskelige ressourcer, der indgår i en organisation. Til arbejdsmiljøet kan man spørge: Behandler vi vores menneskelige ressourcer, så arbejdet mod bedre livsvilkår har de optimale betingelser – nu og fremover? Hvad kendetegner en sund arbejdsplads? Til

kommunikationen kan man spørge: Kommunikerer vi hensynsfuldt (ansvarligt og respektfuldt) og hensigtsmæssigt (dvs. kun om det værdifulde og det brugbare)?

I samarbejde og kommunikation kan emnet bæredygtig udvikling inddrages, når man eksempelvis arbejder med

- arbejdsmiljø, både det fysiske og det psykiske – om arbejdsvaner, det sociale liv, stress, trivsel, synergieffekt og den sunde arbejdsplads
- virksomhedens værdigrundlag, hvori visioner om bæredygtig udvikling inden for organisationens rammer kan indskrives
- beskæftigelse og økonomisk robusthed i virksomheden
- faglig bæredygtighed, der sikrer en høj grad af målopfyldelse i forhold til interne og politiske målsætninger – om strategisk ledelse og fokus på opgavens organisering (ledelsesformer)
- kommunikation, hvor man har en anerkendende og hensynsfuld tilgang til hinanden (internt), og hvor man som virksomhed bestræber sig på at kommunikere sine budskaber transparent og utilsløret (eksternt).